

Studia Bezpieczeństwa Narodowego
Zeszyt 27 (2023)
ISSN 2028-2677, s. 57-70
DOI: 10.37055/sbn/163580

Instytut Bezpieczeństwa i Obronności
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

National Security Studies
Volume 27 (2023)
ISSN 2028-2677, pp. 57-70
DOI: 10.37055/sbn/163580

Institute of Security and Defense
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

WYKORZYSTANIE NOWYCH TECHNOLOGII W UZBROJENIU A PRAWA CZŁOWIEKA

USE OF NEW TECHNOLOGIES IN ARMS AND HUMAN RIGHTS

Katarzyna Cyrkun

ORCID: 0000-0002-7200-0603
Wojskowa Akademia Techniczna

Abstrakt. Rewolucja informatyczna zasadniczo zmieniła styl życia ludzi w prawie wszystkich sferach. Postęp w nauce oraz technologii stwarza zarówno szanse, jak i zagrożenia dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Analiza prawnych oraz moralnych aspektów związanych z wykorzystaniem innowacyjnych systemów uzbrojenia jest szczególnie istotna, ponieważ to te obszary będą decydować o ich wprowadzeniu. Praca stanowi analizę wybranych zagadnień związanych z wykorzystaniem innowacyjnych systemów uzbrojenia, a szczególnie prawnych i etycznych aspektów, ponieważ mają one istotny wpływ na przyszłość rozwoju nowych rodzajów broni. Celem artykułu jest określenie zgodności regulacji prawnych z wykorzystaniem innowacyjnych systemów uzbrojenia oraz dokonanie analizy tego jaki wpływ ma ich stosowanie na prawa człowieka. Dodatkowym celem pracy jest skupienie się na pojęciu godności człowieka w odniesieniu do innowacji technologicznych. Główny problem badawczy pracy określono w formie pytania: Czy wykorzystanie autonomicznych systemów bojowych jest zgodne z prawami człowieka? W pracy przyjęto hipotezę główną, która zakłada, iż wykorzystanie innowacyjnych systemów wojskowych opartych na sztucznej inteligencji może przyczynić się do łamania praw człowieka. Przy opracowaniu niniejszej pracy posłużono się bogatą literaturą z zakresu robotyki, psychologii oraz prawa. Została wykorzystana literatura krajowa oraz zagraniczna, jednak w większości praca oparta jest na pozycjach zagranicznych, ponieważ w Polsce obrany temat nie został szeroko przedstawiony. W pracy zastosowano metodę instytucjonalno-prawną wykorzystaną do przedstawienia prawnych aspektów związanych z innowacyjnymi systemami uzbrojenia. Wykorzystano także metodę analizy systemowej, która miała na celu określenie militarnego znaczenia innowacyjnych systemów uzbrojenia poprzez rozpoznanie oraz rozważenie dostępnych informacji i porównanie przewidywanych dalszych następstw i skutków związanych z jej wykorzystaniem. Rozwój innowacyjnych systemów uzbrojenia jest nieunikniony, ponieważ ściśle wiąże się z rozwojem technologii oraz sztucznej inteligencji.

Słowa kluczowe: autonomiczne systemy uzbrojenia, innowacyjne systemy uzbrojenia, nowe technologie, prawo międzynarodowe, prawa człowieka, sztuczna inteligencja

Abstract. The IT revolution has fundamentally changed the lifestyle of people in almost all spheres. Advances in science and technology create both opportunities and threats to international peace and security. The analysis of the legal and moral aspects related to the use of innovative weapon systems is particularly important, because these areas will decide on their introduction. The work is an analysis of selected issues related to the use of innovative weapon systems, especially legal and ethical aspects, because they have a significant impact on the future development of new types of weapons. The aim of the article is to determine the compliance of legal regulations with the use of innovative weapon systems and to analyze the impact of their use on human rights. An additional aim of the work is to focus on the concept of human dignity in relation to technological innovations. The main research problem of the work was defined in the form of a question: Is the use of autonomous combat systems compatible with human rights? The main hypothesis was adopted in the work, which assumes that the use of innovative military systems based on artificial intelligence may contribute to the violation of human rights. In the development of this work, extensive literature in the field of robotics, psychology and law was used. Domestic and foreign literature has been used, but most of the work is based on foreign items, because the topic has not been widely presented in Poland. The paper uses the institutional and legal method used to present the legal aspects related to innovative weapon systems. The system analysis method was also used, which aimed to determine the military significance of innovative weapon systems by identifying and considering available information and comparing the expected further consequences and effects related to its use. The development of innovative weapon systems is inevitable because it is closely related to the development of technology and artificial intelligence.

Keywords: autonomous weapon systems, innovative weapon systems, new technologies, international law, human rights, artificial intelligence

Wstęp

Rozwój zdalnie sterowanych działań wojennych, cyberwojny oraz broni autonomicznej wywołał złożone pytania – niektóre nowe, inne bardziej znane – o to, czy nowe technologie uzbrojenia są zgodne z międzynarodowymi prawem konfliktów zbrojnych. Wykorzystanie tych nowych technologii dodatkowo komplikuje charakter konfliktu, w którym są one stosowane – coraz bardziej asymetryczna wojna prowadzona przeciwko podmiotom niepaństwowym. Ale oprócz wyzwań dla tradycyjnych zasad konfliktów zbrojnych, nowe i powstające technologie oraz świeże podejście międzynarodowe dają również możliwości wczesnego ostrzegania przed konfliktami cywilnymi, zapobiegania okrucieństwu, ulepszonej medycyny bojowej oraz bardziej efektywnego utrzymywania pokoju międzynarodowego (Singer 2009, s. 190–204). Niezwykle istotna jest kwestia zgodności wykorzystania innowacyjnych systemów uzbrojenia z prawami człowieka.

Revolucja informatyczna zasadniczo zmieniła styl życia ludzi w prawie wszystkich sferach. Postęp w nauce oraz technologii stwarza zarówno szanse, jak i zagrożenia dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Analiza prawnych oraz moralnych aspektów związanych z wykorzystaniem innowacyjnych systemów uzbrojenia jest szczególnie istotna, ponieważ to te obszary będą decydować o ich wprowadzeniu. Praca stanowi analizę wybranych zagadnień związanych z wykorzystaniem innowacyjnych systemów uzbrojenia, a szczególnie prawnych i etycznych aspektów, ponieważ mają one istotny wpływ na przyszłość rozwoju nowych rodzajów broni.

Celem artykułu jest określenie zgodności regulacji prawnych z wykorzystaniem innowacyjnych systemów uzbrojenia oraz dokonanie analizy tego jaki wpływ ma ich stosowanie na prawa człowieka. Dodatkowym celem pracy jest skupienie się na pojęciu godności człowieka w odniesieniu do innowacji technologicznych. Główny problem badawczy pracy określono w formie pytania: Czy wykorzystanie autonomicznych systemów bojowych jest zgodne z prawami człowieka? W pracy przyjęto hipotezę główną, która zakłada, iż wykorzystanie innowacyjnych systemów wojskowych opartych na sztucznej inteligencji może przyczynić się do łamania praw człowieka.

Przy opracowaniu niniejszej pracy posłużono się bogatą literaturą z zakresu robotyki, psychologii oraz prawa. Została wykorzystana literatura krajowa oraz zagraniczna, jednak w większości praca oparta jest na pozycjach zagranicznych, ponieważ w Polsce obrany temat nie został szeroko przedstawiony. Monografie, które zostały wykorzystane to w szczególności prace autorstwa ekspertów z zakresu prawa międzynarodowego m.in. autorstwa prof. Michaela N. Schmitta. Główne akty prawne, które stanowią bazę źródłową pracy to w szczególności Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej sporządzona 7 grudnia 2000 r. w Nicei, Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona 4 listopada 1950 r. w Rzymie, Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzona w Genewie dnia 10 października 1980 r. oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. W pracy skorzystano również z materiałów internetowych.

W pracy zastosowano metodę instytucjonalno-prawną wykorzystaną do przedstawienia prawnych aspektów związanych z innowacyjnymi systemami uzbrojenia. Wykorzystano także metodę analizy systemowej, która miała na celu określenie militarnego znaczenia innowacyjnych systemów uzbrojenia poprzez rozpoznanie oraz rozważenie dostępnych informacji i porównanie przewidywanych dalszych następstw i skutków związanych z jej wykorzystaniem. Rozwój innowacyjnych systemów uzbrojenia jest nieunikniony, ponieważ ściśle wiąże się z rozwojem technologii oraz sztucznej inteligencji.

Godność człowieka a stosowanie automatycznych i autonomicznych systemów bojowych

Inwestycje wojskowe w technologię robotyki prowadzą do rozwoju i stosowania broni w postaci maszyn o różnym stopniu autonomii w zakresie celu, ataku i zadawania śmiertelnych szkód. Przykłady nowoczesnych broni obejmują zautomatyzowane systemy uzbrojenia, bezzałogowe uzbrojone statki powietrzne czy zdalnie sterowane roboty-żołnierze (Douhet 1921, s. 30).

Rozwój nowej broni mającej na celu zmniejszenie kosztów i ofiar nie jest nowym zjawiskiem w działaniach wojennych. Postęp technologiczny powiększył dystans między żołnierzem a polem bitwy. Pocisk wystrzelony z karabinu obsługiwanego przez człowieka został zastąpiony pociskiem wystrzelonym ze zdalnie sterowanej lub autonomicznej maszyny (Harari 2018, s. 20-29).

Filozof Peter Asaro twierdzi, że w celu zachowania ludzkiej moralności, godności, sprawiedliwości i prawa musimy zabronić wykorzystywania autonomicznych systemów. *Human Rights Watch* z kolei zauważa, iż pozwolenie „zabójczym robotom” na podejmowanie decyzji dotyczących życia lub śmierci jest sprzeczne z zasadą ludzkiej godności (Asaro 2006, s. 2-6). Jeszcze bardziej stanowczo, były Specjalny Sprawozdawca ds. egzekucji pozasądowych, doraźnych lub arbitralnych, *Christof Heyns*, argumentuje, że wykorzystanie systemów bezzałogowych w celu zapewnienia siły w kontekście egzekwowania prawa jest obrazą dla godności ludzkiej (Grzebyk 2015, s. 118-123).

Co to znaczy, że korzystanie z autonomicznych systemów uzbrojenia (AWS) jest niezgodne z ludzką godnością? Niektórzy próbują podać więcej szczegółów, odwołując się do idei, iż istoty ludzkie nigdy nie powinny być traktowane jako zwykłe przedmioty. Rozważmy linię rozumowania wysuniętą przez Aarona Johnsa i Sidneya Axinna, którzy twierdzą, że powierzenie zaprogramowanej maszynie zdolności do „decydowania” o zabiciu człowieka jest porzuceniem koncepcji ludzkiej godności (Radziejowska 2013, s. 2-7). Ludzie są czasami przypadkowo zabijani przez maszyny, ale zaprogramowanie autonomicznego robota do zabijania oznacza traktowanie racjonalnej istoty tak, jakby była tylko przedmiotem (Sassòli 2014, s. 308-322).

W podobnym duchu *Christof Heyns* twierdzi, że stosowanie siły przez autonomiczne systemy nie szanuje wewnętrznej wartości ludzi, dlatego, że traktuje je jak zwykłe przedmioty. Śmierć według algorytmu, oznacza, że ludzie są traktowani jak uciążliwość, której należy się pozbyć, a nie jak ktoś z wrodzoną godnością (Heyns 2013, s. 10-18).

Ale jak właściwie należy rozumieć godność ludzką, aby uzasadnić taki wniosek? W odpowiednich debatach prawnych oraz politycznych pojawia się zaskakująco mało refleksji nad jej treścią. Filozofowie często uważają godność człowieka za modną, ale niejasną etykietę, która odnosi się do innych bardziej podstawowych pojęć, takich jak autonomia czy osobowość. W związku z tym wielu było sceptycznie nastawionych do samego projektu nadania sensu ludzkiej godności. Chociaż takie sceptyczne poglądy mogą mieć swoje zalety, celem jest zrozumienie tego, co robią naukowcy, działacze społeczeństwa obywatelskiego oraz dyplomaci, gdy odwołują się do godności ludzkiej w argumentach przeciwko AWS. Dlatego dla bieżących celów przeanalizowane zostaną te teorie, które albo wpłynęły na dane rozumienie pojęcia godności ludzkiej w bieżących debatach AWS, albo pomogły zrozumieć niektóre konotacje lub ukryte założenia, które przenikają te debaty (Alston 2012, s. 40-54).

Jeden ważny nurt filozoficznego myślenia o godności człowieka łączy to pojęcie z jakimś rodzajem wartości. W swoim *Komentarzu do Sentencji* Tomasz z Akwinu podaje jedną z pierwszych definicji godności, które łączą to pojęcie z tym, co współcześni filozofowie nazwaliby „wartością wewnętrzną” (Piechowiak 2003, s. 220-224).

Według Immanuela Kanta autonomia jest źródłem naszej godności, co z kolei ugruntowuje naszą bezwarunkową oraz samoistną wartość. Należy pamiętać, że Kantowskie rozumienie autonomii różni się od sposobu, w jaki zaczęto jej używać we współczesnych debatach prawnych i politycznych, w tym w debatach na temat AWS. Kant przyjmuje „autonomię” na określenie naszej zdolności do kierowania naszymi działaniami według uniwersalnych zasad moralnych. To nie tylko wolność dokonywania własnych wyborów (Makowski 2006, s. 34-36).

Inny nurt refleksji filozoficznej łączy godność z pojęciem szlacheckiej rangi czy wysokiego statusu społecznego. Zapewne w tym miejscu koncepcja godności ma swoje rzeczywiste korzenie historyczne. I tak na przykład w *De Officiis* Cyncerona znajdujemy ideę godności człowieka, która według Cyncerona polega na naszym obdarzeniu rozumem oraz zdolności do samorozwoju (Nawrocka 1984, s. 91-95).

Współczesnym filozofem, który rozwinął kojarzenie godności ze specjalnym statusem, jest Jeremy Waldron. Twierdzi, iż znaczenie, w jakim używano godności w czasach rzymskich, pozostaje aktualne dzisiaj: przekazuje idee, takie jak honor, przywilej i szacunek ze względu na rangę lub urząd (Waldron 2006, s. 330).

Argumenty anty-AWS często posługują się terminologią kantowską, odwołując się do pojęcia godności ludzkiej. Niestety, w żadnym z tych argumentów nie mamy wyjaśnienia, jak dokładnie godność człowieka jest naruszana przez wykorzystanie AWS. Załóżmy zatem, że godność człowieka oznacza bezwarunkową, samoistną wartość. Załóżmy dalej, że ta samoistna wartość ma swoje źródło w naszej autonomii, rozumianej jako zdolność do dokonywania samookreślonych wyborów. Co może wynikać z takiego zrozumienia korzystania z AWS? Oczywiście, jeśli zostaniemy zranieni lub zabici wbrew naszej woli, poważnie wpływa to na naszą zdolność do dokonywania własnych wyborów. Dlatego też umożliwienie AWS dostarczenia siły jest z pewnością niezgodne z moralną wartością autonomii. Ale czym AWS różni się pod tym względem od zwykłej broni? Każdy rodzaj broni lub metoda prowadzenia działań wojennych, czy to zdalnie sterowany pocisk dalekiego zasięgu, bezzałogowy statek powietrzny czy też konwencjonalna broń balistyczna, ma za zadanie poważnie zaszkodzić człowiekowi (Nowakowski 2021).

Czy zrozumienie godności ludzkiej w stylu Pana Waldrona może pomóc lepiej zrozumieć argumenty przeciwko systemom autonomicznym? Załóżmy, że godność człowieka polega na wysokim statusie, jaki ludzie zajmują w porządku wszechświata. Przy takim rozumieniu można argumentować, iż jakiegokolwiek użycie siły przez jednostkę, która zajmuje niższy status, nie zapewnia ludziom szacunku, na jaki zasługują, a zatem jest pogwałceniem ludzkiej godności. Problem polega oczywiście na tym, że nie jest to rozumienie godności człowieka, które jest zwykle przyjmowane

w argumentach przeciwko AWS. Jak widzieliśmy, zwolennicy zakazu lub moratorium na AWS zazwyczaj polegają na zrozumieniu godności ludzkiej w oparciu o wartości. Argumenty anty-AWS są zatem albo niejasne poprzez wyciąganie nieuzasadnionych wniosków, albo, jeśli wnioski mogą być uzasadnione, muszą opierać się na innej koncepcji godności ludzkiej niż ta, która wydaje się być popierana (Waldron 2012, s. 13-20).

Prawa człowieka a nowe technologie

Złożony związek pomiędzy prawami człowieka a konfliktami zbrojnymi ewoluowały wraz z pojawieniem się nowych wyzwań. Charakter współczesnych konfliktów zbrojnych zmienił się dzięki innowacjom technologicznym. W szczególności miało na to wpływ wykorzystanie oraz dalszy rozwój bezzałogowych statków powietrznych. Zrewolucjonizowały charakter wojny, stając się jednym z najbardziej wykorzystywanych oraz udanych postępów wojskowych we współczesnej historii (Józwiak, Cieślak 1998, s. 7-9).

Sposób, w jaki drony funkcjonują we współczesnym świecie, zwiększa ryzyko naruszenia praw człowieka cywilów – w szczególności ich prawo do życia. Zakres ram innowacyjnych systemów uzbrojenia jest dość szeroki. W Unii Europejskiej istnieje rozbudowany katalog praw podstawowych, wśród których należy wyróżnić Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej sporządzoną 7 grudnia 2000 r. w Nicei (Dz. Urz. UE 2016, C 202), Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzoną 4 listopada 1950 r. w Rzymie, zmienioną następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnioną Protokołem nr 2. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167), a także Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).

Omawiając innowacyjne systemy uzbrojenia warto przytoczyć prawa człowieka, które mogą wchodzić w kolizję z nowymi technologiami: prawo do życia, wolności od tortu i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, równości czy bezpieczeństwa.

Prawo do życia zostało zawarte w art. 2 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, w art. 2. Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz w art. 6 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Natomiast prawo do wolności od tortu i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania zostało zawarte w art. 4 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, w art. 3 oraz art. 4 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, a także w art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Z kolei prawo do równości, które może koligować z innowacjami technologicznymi jest zawarte w art. 20, art. 21 oraz w art. 3, ar. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. W odniesieniu do praw do bezpieczeństwa warto

przytoczyć art. 6 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, w art. 5 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, a także w art. 9, art. 10 oraz art. 11 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

W miarę rozwoju produkcji bezzałogowych statków powietrznych międzynarodowy system musi pracować nad umiejscowieniem tej technologii w ramach zobowiązań w zakresie praw człowieka, w szczególności w ramach Międzynarodowego Prawa Człowieka (IHRL) oraz Międzynarodowego Prawa Humanitarnego (MPH) (Coupland 1997, s. 99-100).

Z militarne go punktu widzenia bezzałogowe statki powietrzne są skuteczne i korzystne, ponieważ mogą precyzyjnie celować w przeciwników oraz minimalizować ryzyko dla żołnierzy, utrzymując ich geograficznie z dala od konfliktu (Bober 2015, s. 30-39). Bezzałogowe statki powietrzne dają państwom wszechobecne zaangażowanie w konflikt, minimalizując wszelkie wcześniejsze geograficzne lub czasowe ograniczenia interwencji i nadzoru. W związku z tym operacje dronów są tak skuteczne oraz dokładne, jak operatorzy, którzy nimi dowodzą kwestionując tym samym prawa człowieka we współczesnej przestrzeni walki (Karpowicz i Kozłowski 2003, s. 115).

Stany Zjednoczone używają dronów do celowego zabijania – są to powszechne praktyki w odpowiedzi na rosnące obawy o terroryzm oraz konflikty asymetryczne (Netanyahu 1995, s. 20-29). Ataki mają na celu pozbawienie życia obranego celu pomimo braku procesu identyfikacji i dostępu do sprawiedliwego procesu sądowego – co stanowi naruszenie art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz art. 47 Karty Praw Podstawowych UE (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167). Podczas podejmowania decyzji operatorzy polegają na informacjach otrzymywanych z kamer oraz czujników. Cele są często otoczone przez niewinnych cywilów, którzy są ofiarami, mimo że nie uczestniczą w konflikcie (Koch 2015, s. 290-231).

Bezzałogowe statki powietrzne zdehumanizowały także wojnę oraz umożliwiły stosowanie większej niż kiedykolwiek siły śmiertelnej, usuwając walczącego z pola bitwy. Ponieważ operatorzy są fizycznie odizolowani od swoich przeciwników, nie ma momentów wspólnego człowieczeństwa (Grossman 1996, s. 16-18). Ten dystans fizyczny może prowadzić do emocjonalnego izolowania się, co sprawia, iż operatorzy mogą czuć się bardziej komfortowo w używaniu śmiertelnej siły niż żołnierze na ziemi. Ponadto bezzałogowe statki powietrzne są wykorzystywane podobnie jak systemy do gier, ponieważ cele są przekształcane z żywych ludzi w nieistotne ikony na komputerach (Schmitt 2012, s. 598-599).

Raport ONZ z 2010 r. określił ataki dronami jako naruszenie MPH i Międzynarodowego Prawa Człowieka (IHRL), ponieważ brakuje im przejrzystości w zapewnieniu, że ukierunkowane zabijanie jest prawnie uzasadnione (Alston 2010, s. 5-7). W konfliktach zbrojnych, do których stosuje się MPH, użycie pojazdów latających może być mniej niejednoznaczne pod względem prawnym ze względu na luźniejsze

standardy użycia siły, pomimo strajków często naruszających zasady rozróżnienia, proporcjonalności i konieczności (Marcinko 2015, s. 185-189). W związku z tym ataki dronów w strefach bez konfliktów budzą złożone obawy nad suwerennością państwa oraz łamaniem praw człowieka. Polityka USA dotycząca dronów w Jemenie, Somalii i Pakistanie, gdzie nie toczy się konflikt zbrojny, była bardzo kontrowersyjna oraz doprowadziła do naruszeń IHRL, w tym prawa do życia i prawa do rzetelnego procesu sądowego. W związku z tymi działaniami musi nastąpić dyskusja o dostępie do poczucia sprawiedliwości dla ofiar celowego zabijania i ich rodzin. Niezbędne jest aby istniała prawna odpowiedzialność za wykorzystanie śmiertelnej siły wobec ludności cywilnej (Dworecki 1996, s. 148-156).

Wojny z wykorzystaniem nowych technologii oscylują między legalnym użyciem siły a pozasądowymi zabójstwami (Solis 2016, s. 346-350). Aby chronić oraz umożliwić korzystanie z praw człowieka, państwa muszą zaktualizować zobowiązania w zakresie praw człowieka wynikających z prawa międzynarodowego. Ponadto należy to wzmocnić za pomocą rygorystycznych środków rozliczalności (Kolb 2014, s. 75).

Pierwsze dwie dekady XXI wieku były świadkami eksplozji postępu technologicznego, który wpłynął na kultury, gospodarki oraz rządy na całym świecie. Innowacje technologiczne powoli modyfikują sposób, w jaki armie wchodzi z sobą w interakcje, a tym samym ponownie wyznaczają granice walki z konfliktami. Wiele bodźców do tego pochodziło z sektora prywatnego – w miarę jak cywilne technologie informacyjne stawały się coraz bardziej precyzyjne, stopniowo przenikały do przemysłu obronnego; na przykład rosnąca liczba startupów poszukuje nowych możliwości komercyjnych dla swojej technologii w kontraktach obronnych.

Podczas gdy XX wiek był świadkiem sejsmicznych zmian w wojnie – od lat 1910-tych z zaprzęgiem konnym, przez zmechanizowane lata 30-te i lata 40-te z napędem odrzutowym, aż po erę nuklearną – tempo rozwoju współczesnej technologii zapowiada zupełnie inną erę. Ten nowy stan rzeczy będzie w coraz większym stopniu definiowany przez możliwości cyfrowe. Konieczność ewolucji nie jest niczym nowym – przez stulecia armie musiały ulepszać swoje uzbrojenie, aby zachować wartość bojową. Te, którym nie uda się zmodernizować, tracą przewagę na teatrach działań wojennych. Jednak dzisiaj to skupienie się na sprzęcie fizycznym zaczęło ustępować miejsca rosnącemu zainteresowaniu innowacyjnymi możliwościami.

W szybko rozwijającym się świecie integracja możliwości cyfrowych w sprawach wojskowych spowodowała, że działania wojenne stały się bardziej asymetryczne oraz trudniejsze do zdefiniowania. Niedawne konflikty charakteryzowały się niedopasowaniem między walczącymi stronami, z krajami, które mogą sobie pozwolić na najnowocześniejsze technologie. Ten nowy wyścig zbrojeń oznacza, że wiele nowych systemów nie jest ujawniane – w rezultacie przyszłe konflikty będą prawdopodobnie bardziej nieprzewidywalne.

Kodeksy etyczne

Organizacje takie jak *Międzynarodowa Klinika Praw Człowieka Harvard Law School* (IHRC) oraz *Human Rights Watch* (HRW) wykorzystują cele takie jak kampania na rzecz zatrzymania zabójczych robotów, aby spowolnić wyścig zbrojeń związany z rozwojem sztucznej inteligencji, koncentrując dyskusje wokół etyki tej technologii. Czy systemy autonomiczne ułatwią podjęcie decyzji o rozpoczęciu konfliktu zbrojnego, ponieważ ryzyko jest mniejsze? Co oznacza przekazanie maszynie możliwości zabijania? Kto poniesie odpowiedzialność za błędy maszyny? Powyższe pytania ukazują złożoność problemów etycznych w związku z wykorzystaniem innowacyjnych systemów uzbrojenia (Bar 2020, s. 35-42).

Na arenie międzynarodowej pojęcie „znaczącej kontroli człowieka” jest omawiane jako kluczowy element etycznego rozwoju prawa (Grayson 2012, s. 120-127). Jednak nie osiągnięto konsensusu co do tego, jak taka kontrola wyglądałaby w rzeczywistości.

W ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki (CCW) obejmowała temat przyszłości autonomicznych systemów uzbrojenia, a niektóre państwa oraz organizacje wzywały do jej całkowitego zakazu (Dz.U. 1984, nr 23, poz. 104).

W dyrektywie „3000.09” Departament Obrony Stanów Zjednoczonych przedstawia raczej odpowiednie poziomy osądu ludzkiego, aniżeli kontroli (Dyrektywa Departamentu Obrony Stanów Zjednoczonych z dnia 21 listopada 2012 r. *Autonomy in Weapon Systems*, nr 3000.09). Departament Obrony nie wyklucza możliwości, że w pełni autonomiczne systemy uzbrojenia będą w stanie wybierać cele oraz używać śmiertelnej siły bez bezpośredniego zaangażowania człowieka. Jednak półautonomiczne systemy uzbrojenia będą wymagały zezwolenia człowieka (Mathews i McCormack 1999, s. 331-352).

Etyka robotów to stosunkowo nowa poddziedzina robotyki, skupiająca się na etycznych aspektach projektowania oraz wdrażania automatyzacji. Chociaż jego pochodzenie można prawdopodobnie wywodzić z spekulatywnych „Trzech praw robotyki” Isaaca Asimova, po raz pierwszy opublikowanego w opowiadaniu *Runaround* z 1942 r., dziedzina ewoluowała, aby stać się ważną częścią dyskusji na temat robotyki (Asimov 1950, s. 35-43).

Przykładowo w ramach projektu *RoboLaw* finansowanego przez Unię Europejską wykorzystano wkład ekspertów w dziedzinie etyki robotów przy opracowywaniu obszernych wytycznych dla europejskich decydentów, a także prawodawców regulujących wdrażanie automatyzacji oraz sztucznej inteligencji (CORDIS 2014)

Etyka robotów łączy spostrzeżenia ekspertów w dziedzinie robotyki, sztucznej inteligencji, informatyki i inżynierii ze spostrzeżeniami ekspertów z dziedziny filozofii, prawa, psychologii oraz socjologii, w celu zapewnienia, że projekty i wdrożenia

automatyzacji nie stwarzają zagrożeń etycznych dla jednostek, a także społeczeństwa (Dinstein 2004, s. 13–19).

British Standards Institute opracował zestaw standardów etycznego projektowania robotów i urządzeń zrobotyzowanych. Dokument BS 8611 Etyczne projektowanie i stosowanie robotów zawierają wytyczne dotyczące identyfikacji potencjalnych szkód etycznych oraz wytyczne dotyczące bezpiecznego projektowania i etycznych środków ochronnych. Opiera się również na istniejących wymaganiach bezpieczeństwa (BS 8611 2016).

Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE) prowadzi globalną inicjatywę dotycząca etyki systemów autonomicznych i inteligentnych, która jest doskonałym punktem wyjścia do poznawania zagadnień etycznych związanych zarówno z robotyką, jak i sztuczną inteligencją. IEEE opracowuje projekty standardów serii P7000, które opisuje jako unikalny dodatek do ponad 1900 globalnych standardów i projektów IEEE. Tradycyjnie normy skupiały się na interoperacyjności technologii, funkcjonalności, bezpieczeństwie oraz ułatwieniach handlowych. Seria IEEE P7000 natomiast została zaprojektowana w celu rozwiązania problemów pomiędzy etyką a technologią (IEE 2022).

Na potrzeby niniejszej pracy można stwierdzić, iż kodeks etyczny jest zbiorem skonkretyzowanych moralnych wytycznych, a łącznie z normatywnymi zapisami stanowi całość regulacji, które dotyczą pracy lub służby, zgodnie z zależnością zachodzącą między prawem a etyką, która polega na wzajemnym uzupełnianiu się. Jednak warto zauważyć, iż między prawem a moralnością zachodzi zasadnicza różnica, ponieważ normy prawne obowiązują tak długo, jak zostanie to ustalone, natomiast moralność obowiązuje zawsze (Mathews i McCormack, s. 333–341).

Wnioski

Niemal wszyscy ci, którzy prowadzą dyskurs o autonomicznej broni – od organizacji międzynarodowych, przez rządy, po organizatorów kampanii na rzecz powstrzymania zabójczych robotów – są zgodni, iż zasadniczo różni się ona od broni używanej obecnie przez wojsko. Ta kwestia jest kluczowa biorąc pod uwagę etyczne oraz moralne wyzwania związane z bronią autonomiczną. Podczas projektowania innowacyjnych systemów uzbrojenia decydując o zdrowiu i życiu ludzi warto zauważyć aspekt moralny tego zagadnienia. Decyzja o życiu oraz śmierci jest prawdopodobnie jedną z najbardziej wątpliwych moralnie decyzji. Warto zauważyć to, iż każdy kto będzie podejmował decyzje powinien szanować ludzkie życie. Z tego też względu tworzone są kodeksy etyczne – to dzięki nim są wyznaczane granice. Decyzje o losach ludzkich mają konsekwencję moralne, z tego powodu kodeksy etyczne dla innowacji technologicznych w uzbrojeniu są niezbędne (Fehler 2017, s. 69-71).

Przyjęte w pracy hipotezy zostały zweryfikowane pozytywnie, wskutek czego autorka doszła do wniosków, że wykorzystanie innowacyjnych systemów wojskowych opartych na sztucznej inteligencji może przyczynić się do łamania praw człowieka.

Z uwagi na szeroki zakres tematu oraz fakt, iż innowacyjne systemy uzbrojenia są w fazie projektowania i testowania w pracy nie poruszono wszystkich obszarów innowacyjnych systemów uzbrojenia.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Alston P.G., Lethal Robotic Technologies: The Implications for Human Rights and International Humanitarian Law, „Journal of Law, Information & Science” 2012, nr 21.
- [2] Alston P.G., Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, wyd. United Nations, New York 2010.
- [3] Asaro P., What Should We Want from a Robot Ethic, „International Review of Information Ethics” 2006, nr 12.
- [4] Asimov I., I, robot, wyd. The Gnome Press, New York 1950.
- [5] Bar G., Robot personhood, czyli po co nam antropocentryczna sztuczna inteligencja?, [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), Prawo sztucznej inteligencji, wyd. C.H. Beck, Warszawa 2020.
- [6] Bober W.J., Czy korzystanie z bojowych bezzałogowych pojazdów latających jest moralnie problematyczne? [w:] K. Kowalczevska, J. Kowalewski (red.), Systemy dronów bojowych. Analiza problemów i odpowiedź społeczeństwa obywatelskiego, wyd. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015.
- [7] BS 8611:2016, ethical design and application of robots, <https://www.machinebuilding.net/bs-86112016-ethical-design-and-application-of-robots>, [dostęp: 15.04.2022 r.].
- [8] Co to jest protokół IEEE?, <https://www.netinbag.com/pl/internet/what-is-ieee-protocol.html>, [dostęp: 15.04.2022 r.].
- [9] CORDIS, Regulating Emerging Robotic Technologies in Europe: Robotics facing Law and Ethics [online]. Dostępne pod adresem: <https://cordis.europa.eu/article/id/92136-the-laws-and-ethics-of-robotics/pl>, [dostęp: 14.03.2023].
- [10] Coupland R.M., Towards a determination of which weapons cause „superfluous injury or unnecessary suffering” 1997, nr 9.
- [11] Dinstein Y., The Conduct of Hostilities under Law of Armed Conflict, wyd. Cambridge University Press, Cambridge 2004.
- [12] Douhet G., The Command of the Air, Alabama 1921.
- [13] Dworecki S., Od konfliktu do wojny, wyd. BUWIK, Warszawa 1996.
- [14] Dyrektywa Departamentu Obrony Stanów Zjednoczonych z dnia 21 listopada 2012 r. Autonomy in Weapon Systems, nr 3000.09 [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.esd.whs.mil/portals/54/documents/dd/issuances/dodd/300009p.pdf>, [dostęp: 13.03.2023].
- [15] Fehler W., Sztuczna inteligencja – szansa czy zagrożenie, „Studia Bobolanum” 2017, nr 3.
- [16] Grayson K., Special Section – Politics and War: Ethics, Opinion and Logics Six Theses on Targeted Killing, „Politics” 2012, nr 31.
- [17] Grossman D., On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society, wyd. Back Bay Books, New York 1996.

- [18] Grzebyk P., Odpowiedzialność karna za nielegalne ataki dokonywane za pomocą statków bezzałogowych (w:) M. Szuniewicz (red.), *Automatyzacja i robotyzacja współczesnego pola walki wyzwaniem dla prawa międzynarodowego*, wyd. Wydawnictwo Akademickie AMW, Gdynia 2015.
- [19] Harari Y.N., *21 lekcji na XXI wiek*, wyd. Wydawnictwo Literackie, Kraków 2018.
- [20] Heyns C., Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions [online]. Dostępne pod adresem: www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A-HRC-23-47_en.pdf, [dostęp: 10.03.2023 r.].
- [21] Józwiak K., Cieślak E., *Użycie samolotów bezzałogowych w działaniach taktycznych wojsk lądowych*, wyd. AON, Warszawa 1998.
- [22] Karpowicz J., Kozłowski K., *Bezzałogowe aparaty latające i miniaturowe aparaty latające*, wyd. AON, Warszawa 2003.
- [23] Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej sporządzona 7 grudnia 2000 r. w Nicei, (Dz. Urz. UE 2016, C 202).
- [24] Koch E.R., *Licencja na zabijanie. Komanda śmierci tajnych służb*, wyd. Czarna Owca, Warszawa 2015.
- [25] Kolb R., *Advanced Introduction to International Humanitarian Law*, wyd. Edward Elgar Publishing, Northampton 2014.
- [26] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona 4 listopada 1950 r. w Rzymie, zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2., (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).
- [27] Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzona w Genewie dnia 10 października 1980 r., (Dz.U. 1984, nr 23, poz. 104).
- [28] Makowski P., *Autonomia w etyce I. Kanta (próba interpretacji historycznej)*, „Diametros” 2006, nr 10.
- [29] Marcinko M., *Między humanitaryzmem a koniecznością wojskową – znaczenie zasady proporcjonalności w planowaniu i prowadzeniu operacji militarnych*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarne” 2015, nr 10.
- [30] Mathews R.J., McCormack T., *The Influence of Humanitarian Principles in the Negotiation of Arms Control Treaties*, „International Review of the Red Cross” 1999, nr 81.
- [31] *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.*, (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).
- [32] Nawrocka A., *Jednostka a państwo: rozważania o godności człowieka i obowiązkach obywatela w „De officiis” M.T. Cyclerona*, „Studia Philosophiae Christianae” 1984, nr 20.
- [33] Netanyahu B., *Fighting Terrorism: How Democracies Can Defeat Domestic and International Terrorists*, wyd. New York Farrar, Straus i Giroux, New York 1995, s. 20-29.
- [34] Nowakowski M., *Od człowieka, dla człowieka. Prawa podstawowe a sztuczna inteligencja, czyli dlaczego powinniśmy o nie walczyć* [online]. Dostępne pod adresem: <https://finregtech.pl/2021/05/27/od-czlowieka-dla-czlowieka-prawa-podstawowe-a-sztuczna-inteligencja-czyli-dlaczego-powinnismy-o-nie-walczyc/>, [dostęp: 10.03.2023 r.].
- [35] Piechowiak M., *Tomasza z Akwinu koncepcja godności osoby ludzkiej jako podstawy prawa* Komentarz do rozdziałów 111-113 księgi III Tomasza z Akwinu. Summa contra gentiles, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2003, nr 14.
- [36] Radziejowska M., *Kontrowersje wokół dronów*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2013, nr 123.

-
- [37] Sassòli M., Autonomous Weapons and International Humanitarian Law: Advantages, Open Technical Questions and Legal Issues to Be Clarified, „International Law Studies” 2014, nr 90.
- [38] Schmitt M.N., Unmanned Combat Aircraft Systems, and International Humanitarian Law: Simplyfying the OFT Debate, „Boston University International Law Journal” 2012, nr 30/2.
- [39] Singer P.W., *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century*, wyd. The Penguin Press, London 2009.
- [40] Solis G., *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*, wyd. Cambridge University, New York 2016.
- [41] Waldron J., *Dignity, Rank, and Rights*, wyd. Oxford University Press, Oxford 2012.
- [42] Waldron J., What Can Christian Teaching Add to the Debate about Torture?, „Theology Today” 2006, nr 63.

